

ZARZĄDZENIE Nr 78/2024
Burmistrza Miasta i Gminy Nowa Słupia
z dnia 9 kwietnia 2024 r.

w sprawie zatwierdzenia dokumentu „Indywidualna Diagnoza Potrzeb – ZESPÓŁ SZKÓŁ W RUDKACH”

Na podstawie art. 30 ust. 1 w związku z art. 7 ust.1 pkt 8 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.) zarządzam, co następuje:

§1.

1. Zatwierdzam Indywidualną Diagnozę Potrzeb Zespołu Szkół w Rudkach, prowadzonej przez Miasto i Gminę Nowa Słupia.
2. Diagnoza, o której mowa w ust. 1 stanowi załącznik do niniejszego zarządzenia.

§2.

Diagnoza podlega ogłoszeniu na stronie internetowej Gminy Nowa Słupia.

§3.

Wykonanie Zarządzenia powierzam Kierownikowi Obsługi Szkół Gminy Nowa Słupia.

§4.

Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

BURMISTRZ
Andrzej Gąsior

INDYWIDUALNA DIAGNOZA POTRZEB

ZESPÓŁ SZKÓŁ W RUDKACH

Dane adresowe:

Ul. Szkolna 2, Rudki, 26-006 Nowa Słupia

Organ prowadzący:

Gmina Nowa Słupia

Okres prowadzenia diagnozy:

01.09.2023 – 05.04.2024

Podmiot przeprowadzający diagnozę:

Zespół Szkół w Rudkach

Źródła danych i metodologia.

1. Źródła danych:

- a. Arkusz organizacyjny placówki.
- b. Dokument „Analiza finansowo-organizacyjna oświaty w gminie Nowa Słupia” z 04.2023, opracowany przez firmę Sebastian Milner Ośrodek Wsparcia Administracji z siedzibą w Kielcach.
- c. Analiza stanu wyposażenia oraz pomocy dydaktycznych (in situ oraz księgi).
- d. Badania ankietowe przeprowadzone w Zespole Obsługi Szkół Gminy Nowa Słupia, w Urzędzie Gminy Nowa Słupia.
- e. Badania ankietowe przeprowadzone w Zespole Szkół w Rudkach z udziałem Dyrektora oraz personelu pedagogicznego szkoły.
- f. Informacje uzyskane przez personel ZS w Rudkach, od rodziców uczęszczających dzieci oraz od uczniów, dotyczące zapotrzebowania na poszerzenie oferty edukacyjnej oraz innych, dodatkowych usług. Informacje zagregowane przez personel w ankietach będących podstawą niniejszej diagnozy.
- g. Narady i rozmowy z personelem szkoły i urzędu gminy.

2. Metodologia:

- a. Ankiety z pytaniami otwartymi, wraz z instrukcjami udzielania syntetycznych odpowiedzi, które dotyczyły wszystkich obszarów funkcjonowania placówki (demografia, uwarunkowania techniczno-lokalowe, zapotrzebowanie na dodatkową ofertę edukacyjną, potrzeby w zakresie personelu, wyposażenia, pomocy, potrzeby infrastrukturalne, etc.).
- b. Ankiety wypełniane wspólnie przez personel szkoły oraz gminy. Odpowiedzi zagregowane w jednym formularzu.
- c. Narzędzie do diagnozy potrzeb w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych SELFIE.
- d. Informacje z badania ankietowego oraz z innych w/w źródeł posłużyły do sformułowania niniejszego opracowania.

Stan obecny

Sytuacja szkolnictwa podstawowego w Gminie Nowa Słupia

W Gminie Nowa Słupia funkcjonują dwie szkoły podstawowe prowadzone przez Gminę Nowa Słupia:

1. Szkoła Podstawowa w Nowej Słupi,
2. Zespół Szkół w Rudkach, w skład którego wchodzi szkoła podstawowa.

Ponadto, na terenie gminy działają także szkoły prowadzone przez stowarzyszenia. Są to:

1. Szkoła Podstawowa w Starej Słupi,
2. Szkoła Podstawowa w Jeziorku,
3. Szkoła Podstawowa w Mirocicach,
4. Szkoła Podstawowa w Paprociach,
5. Szkoła Podstawowa w Jeleniowie,
6. Szkoła Podstawowa w Pokrzywiance

Sytuacja demograficzna w gminie.

Wskaźniki demograficzne w Gminie Nowa Słupia mają stałą tendencję spadkową- spada liczba mieszkańców ogółem, wzrasta średni wiek mieszkańca, zmniejsza się liczba dzieci. Nie należy spodziewać się w terminie bliskim oraz dalekim znacznego wzrostu liczby uczniów szkoły. Długoterminowe prognozy wskazują na powolny spadek tej liczby.

Uczniowie ZS w Rudkach

Obecnie w szkole kształcą się 172 dzieci. W klasach 1-3: 31 dziewcząt, 35 chłopców, w klasach 4-8: 50 dziewcząt, 56 chłopców. Obecna przewaga liczebna chłopców obecna lekka przewaga chłopców mieści się w granicach fluktuacji w proporcjach w populacji gminy i nie wynika z głębszych przyczyn demograficznych czy społecznych.

Dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych w ZS w Rudkach

Na potrzeby niniejszego opisu przyjmujemy, iż dzieci o specjalnych potrzebach, to dzieci z orzeczeniami o niepełnosprawności, z opiniami PPP, dzieci z opiniami o potrzebie kształcenia specjalnego, dzieci z autyzmem i zespołem Aspergera, afazją i podobnymi dolegliwościami. Sytuacja w szkole wygląda pod tym względem następująco:

1. Opinie z poradni psychologiczno-pedagogicznych:
  - a. W obecnym roku szkolnym: 11 dziewcząt, 10 chłopców;
  - b. W przyszłym roku będzie to nie mniej niż 8 dziewcząt i 9 chłopców (nie biorąc pod uwagę nowego naboru).
2. Orzeczenia o niepełnosprawności:
  - a. W obecnym roku szkolnym jest 7 dzieci, w przyszłym będzie to nie mniej niż 1 dziewczynka oraz 4 chłopców, nie biorąc pod uwagę nowego naboru:
  - b. Przyczynami są:
    - i. Niepełnosprawność intelektualna w stopniu lekkim: 1K, 4M,
    - ii. Autyzm: 1M,
    - iii. Afazja: 1M.
3. W zajęciach korekcyjno-kompensacyjnych udział bierze 8 dziewcząt oraz 7 chłopców z tych grup- wynika to z ogólnych trudności w nauce i deficytów rozwojowych;

- a. W zajęciach rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne udział bierze 2 chłopców;
  - b. W zajęciach dydaktyczno-wyrównawczych udział biorą:
    - i. Język polski- 4K, 2M,
    - ii. Matematyka- 3K, 1M,
    - iii. Logopedyczne- 9K, 21M,
    - iv. Zalecana jest integracja sensoryczna dla 1M, lecz brak jest prowadzącego i wyposażenia.
4. Dzieci z bieżącymi potrzebami specjalnymi, ale bez opinii i orzeczeń. Wedle obserwacji nauczycieli, na podstawie diagnozy wstępnej do klas oraz biorąc pod uwagę uwagi i opinie rodziców, szacujemy liczbę takich dzieci na:
- a. Klasy 1-3: około 35 dzieci,
  - b. Klasy 4-8: około 20 dzieci.

Należy zauważyć, iż uczniowie o szczególnych potrzebach stanowią istotną część ogółu. Ponadto, chłopcy stanowią zdecydowaną większość tej grupy.

Wyniki edukacyjne w ZS w Rudkach

Uczniowie szkoły osiągają generalnie wyniki edukacyjne poniżej średnich wojewódzkich, powiatowych oraz krajowych. Wyniki ostatnich egzaminów 8 klas są następujące:

1. j. polski – K- 77; M- 65; średnia powiatowa- 66, średnia wojewódzka- 65, średnia krajowa- 66;
2. matematyka – K- 49; M- 37; średnia powiatowa- 55, średnia wojewódzka- 53, średnia krajowa- 53;
3. j. angielski – K- 70; M- 55; średnia powiatowa- 64, średnia wojewódzka- 64, średnia krajowa- 66;

Uśredniając, wyniki szkoły są nieco lepsze od średnich krajowych, wojewódzkich i powiatowych na egzaminach z j.polskiego. Są natomiast poniżej obydwu średnich na egzaminach z matematyki oraz j.angielskiego.

Należy podkreślić, iż są duże różnice w wynikach chłopców i dziewcząt na wszystkich trzech egzaminach. Chłopcy osiągają wydatnie gorsze wyniki od dziewcząt o odpowiednio:

1. J.polski: o 15,58% gorszy wynik niż dziewcząt;
2. Matematyka: o 24,48% gorszy wynik niż dziewcząt;
3. J.angielski: o 21,42% gorszy wynik.

Są to różnice stałe i powtarzalne, wykraczające daleko poza normalne odchylenia statystyczne i świadczą o niższym poziomie wiedzy i szans edukacyjnych wśród chłopców.

Personel pedagogiczny ZS w Rudkach

Zatwierdzona liczba godzin nauczycielskich: 481,9 (w tym 97 godz. oddz. Przedszkolne) z czego ponadwymiarowych 7 (wg Aneksu nr 2 do arkusza organizacyjnego– 24,4 godz.).

W szkole obecnie pracuje 25 nauczycieli (22 kobiety, 3 mężczyzn) i innego personelu pedagogicznego (prowadzącego zajęcia z uczniami).

Personel pedagogiczny szkoły deklaruje konkretne potrzeby w zakresie doskonalenia zawodowego i niezbędnych kompetencji. Wynikają one głównie z napotykanymi trudnościami w pracy z uczniami, którzy znajdują się na spektrum autyzmu, zwłaszcza objawiających problemy nie tylko natury edukacyjnej, ale i behawioralnej. Brak tego typu kompetencji w gronie pedagogicznym jest największym problemem. Należy podnieść ich poziom w zakresach podstawowej wiedzy, diagnozowania, organizacji kształcenia w grupie i indywidualnie, dostosowywania zakresu wymagań, pomocy w kontrolowaniu i dostosowywaniu zachowań społecznych.

Dodatkowo, nawiązując do opisywanej liczby dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych, zdiagnozowaliśmy także potrzebę wdrożenia w szkole nowych zajęć specjalnych dla tego rodzaju uczniów, które wymagają nabycia nowych kompetencji przez personel pedagogiczny:

1. Zajęcia Metodą Warnkego. Metoda Warnkego to kompleksowe podejście do diagnozy i terapii specyficznych trudności w nauce, skupiające się na przetwarzaniu słuchowym i mowie. Jest to wartościowe narzędzie dla osób z trudnościami w czytaniu i pisaniu. Obecnie nie ma nauczycieli odpowiednio przeszkolonych do prowadzenia tego typu zajęć.
2. Biofeedback. Terapia EEG Biofeedback, znana również jako neurofeedback, to skuteczne podejście do pomocy uczniom z różnymi trudnościami w nauce. Skupia się na usprawnianiu koncentracji uwagi, spostrzegania, pamięci oraz tempa pracy. Korzyści obejmują zmniejszenie stresu, poprawę motywacji do nauki i redukcję niepożądanych zachowań. Prowadzenie wymaga przeszkolenia terapeuty.

Dodatkowe zajęcia oraz inne usługi

W roku szkolnym 2023-24 w ZS w Rudkach prowadzone są następujące zajęcia dodatkowe, w których biorą udział uczniowie o zdiagnozowanych specjalnych potrzebach, jak również uczniowie skierowani przez nauczycieli i uczniowie z problemami w nauce i rozwoju, lecz poniżej progu uprawniającego do wydania opinii oraz uczniowie z zainteresowaniami i uzdolnieniami.

1. Zajęcia rozwijające:
  - a. Rozwijające zainteresowania humanistyczne, w tym: informatyczne, humanistyczne, w klasach 1-6 oraz 8 – po jednej godzinie tygodniowo.
2. Zajęcia dla uczniów o specjalnych potrzebach, w tym wyrównawcze:
  - a. Korekcyjno-kompensacyjne: 15 uczniów, 4 godziny tygodniowo.
  - b. Zajęcia według programu „Spójrz inaczej” dla klas 1-3: 1 grupa, 1 godzina tygodniowo.
  - c. Dydaktyczno-wyrównawcze: 26 uczniów, 3 godziny tygodniowo.
  - d. Logopedia: 23 uczniów, 7 godzin tygodniowo.
  - e. Rewalidacyjne (wynikające z orzeczeń o niepełnosprawności): wszystkie dzieci z orzeczeniami biorą udział; realizowane 14 godzin tygodniowo, w tym:
    - i. TUS,
    - ii. Korekta wad wymowy,
    - iii. Usprawnianie technik szkolnych.

Ogólna liczba godzin zajęć dodatkowych, zarówno dydaktyczno-wyrównawczych jak i rozwijających nie jest adekwatna do potrzeb, biorąc pod uwagę osiągane przez uczniów wyniki edukacyjne.

Wypożyczenie, pomoce dydaktyczne

Szkoła jest relatywnie dobrze wyposażona sprzęt TIK oraz oprogramowanie, które pozostały po realizacji projektu z poddziałania 8.3.3. RPO z poprzedniego okresu programowania. W jego ramach zbudowano sieć lokalną WiFi obejmującą cały teren szkoły a także wyposażono jedną pracownię komputerową w nowe urządzenia oraz sale w monitory interaktywne.

Braki w wyposażeniu są istotne przede wszystkim w następujących zakresach:

1. Sala informatyczna nr 10. W Sali znajduje się sprzęt komputerowy w postaci 11 komputerów PC (1 dla nauczyciela), który jest wyeksploatowany, na którym nie da się zainstalować aktualnego oprogramowania i który nie spełnia adekwatnie funkcji dydaktycznych.
2. Do zmodernizowanej sali komputerowej nr 10, w celu prowadzenia rozszerzonych zajęć dodatkowych z informatyki z elementami robotyki i programowania należy zakupić zestawy programowalnych robotów wraz z towarzyszącym oprogramowaniem. Szkoła obecnie nie posiada takiego wyposażenia i jego zakup jest warunkiem wdrożenia takich zajęć.
3. Do zajęć muzycznych oraz zajęć teatralnych wskazany jest, aby zachować efektywność gospodarowania środkami finansowymi, jeden zestaw pomocy- wymogi ich dotyczące są podobne w obydwu

przypadkach- posiadany przez szkołę sprzęt nagłośnieniowy nie jest wystarczający. Przeznaczony jest przede wszystkim dla jednej osoby prowadzącej uroczystości szkolne.

4. Zestaw pomocy do prowadzenia eksperymentów z fizyki i zwłaszcza, z chemii. Szkolne pracownie dysponują obecnie bardzo ograniczonym zakresem tego rodzaju pomocy, co znacząco ogranicza możliwości prowadzącego nauczyciela.
5. Zestaw pomocy do zajęć myślenia logicznego- edukacji poprzez szachy. Szkoła posiada stary zestaw bierok do gry w szachy i tablicę demonstracyjną.
6. Zestaw do realizacji zajęć Biofeedback dla uczniów o specjalnych potrzebach. Szkoła nie posiada takiego sprzętu. Bez niego wdrożenie metody Biofeedback EEG w szkole jest niewykonalne. Dodatkowo, potrzebne są jeszcze meble do pomieszczenia przeznaczonego na gabinet Biofeedback.
7. Szkoła nie posiada wyposażenia do prowadzenia zajęć metodą Warnkego – urządzeń do treningu słuchowego i lateralnego.
8. W interaktywnej pracowni językowej, którą posiada szkoła i w której prowadzone mają być zajęcia językowe, należy wymienić zestawy słuchawkowe (słuchawki nauszne wraz z mikrofonami), gdyż część obecnie zainstalowanych jest uszkodzona i wyeksploatowana.

Wnioski i rekomendacje

Personel placówki

Należy zorganizować szereg szkoleń ze wskazanych zakresów:

1. Biofeedback I i II stopnia. Szkolenie jest wymagane dla osoby, która ma prowadzić zajęcia metodą Biofeedback, na zakupionym sprzęcie.
2. Szkolenie z metody Warnkego, w celu wdrożenia tego rodzaju zajęć dla dzieci o specjalnych potrzebach.
3. Szkolenie z organizacji kształcenia i dostosowywania wymagań edukacyjnych dla dzieci z autyzmem.
4. Szkolenie z podstaw wiedzy o autyzmie- mechanizmy powstawania, objawy, konsekwencje, rozpoznanie.
5. Szkolenie dotyczące IPET dla dzieci z autyzmem.
6. Szkolenie dotyczące opanowania konsekwencji behawioralnych spektrum autyzmu oraz umiejętności społecznych takich dzieci.
7. Wdrożenie dodatkowych zajęć z programowania z wykorzystaniem robotyki wymagałoby przeszkolenia co najmniej jednego nauczyciela informatyki z zastosowania tego rodzaju pomocy dydaktycznych.

Dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych

Ilość dzieci sprawia, iż pilna jest potrzeba szerokiego wdrożenia zajęć dodatkowych przeznaczonych dla nich, odpowiadających na ich potrzeby, np.:

1. Zajęcia Biofeedback- dla uczniów mających problemy intelektualne i emocjonalne, zwłaszcza związane z niemożliwością utrzymania uwagi czy kontrolą zachowań impulsywnych, co pogłębia deficyty edukacyjne oraz zjawisko wyobcowania ze środowiska rówieśniczego u dzieci ze specjalnymi potrzebami.
2. Zajęcia Spójrz Inaczej, dla klas 1-3, wedle zatwierdzonego programu dydaktycznego. Zajęcia dotyczą opanowania i zrozumienia emocji, radzenia sobie ze stresem, samokontroli, umiejętności społecznych, koncentracji i utrzymania uwagi. Istnieje potrzeba rozszerzenia grupy uczestników- wdrożenia zajęć dodatkowo w wymiarze 2 godzin na tydzień dla dwóch grup.
3. Zajęcia z wykorzystaniem Metody Warnkego, przeznaczone szczególnie dla dzieci młodszych, mających problemy z opanowaniem czytania i pisania- obecnie nie są prowadzone.
4. Zajęcia logopedyczne i korekcyjno-kompensacyjne, gdyż duża liczba zaleceń z poradni dotyczy udziału w takich zajęciach a dostępna pula godzin nie jest adekwatna do potrzeb.

5. Dla dzieci najmłodszych, z klas I-III, które mają poważne problemy w nauce i opanowaniu podstawowych kompetencji szkolnych, zajęcia specjalistyczne poprawiające ogólny rozwój psychoruchowy i integrację zmysłową.
6. Rozważone mogą być także zajęcia wykorzystujące metody muzykoterapeutyczne, zwłaszcza dla dzieci z młodszych klas.

Dodatkowe zajęcia oraz inne usługi

Poniższe informacje zostały zagregowane z opinii i wniosków nauczycieli. Zostały w nich uwzględnione również deklarowane przez rodziców uczniów oraz samych uczniów potrzeby i oczekiwania wobec szkoły.

Zalecane jest zorganizowanie wydzielonych zajęć o profilu wyrównawczym, które koncentrują się wyłącznie na opanowaniu podstawy programowej- dla uczniów, którzy są zagrożeni nieuzyskaniem promocji do kolejnych klas lub uzyskaniem złego wyniku na egzaminie końcowym – z najważniejszych przedmiotów z podstawy programowej- języka polskiego, matematyki, angielskiego.

Podniesienie poziomu nauczania nie może być jednak ograniczone wyłącznie do uczniów najłabszych. Poprawa wyników szkoły musi wynikać z podniesienia ogólnego poziomu. W tym celu powinny być realizowane regularne i intensywne zajęcia, które dotyczą szerokiego przekroju tematycznego. Ponieważ uczniowie z największymi problemami będą wspomagani poprzez zajęcia wyrównawcze, możemy wyodrębnić zajęcia dodatkowe, które podniosą poziom wiedzy i umiejętności uczniów, lecz mogą być realizowane w swobodniejszych formach dydaktycznych (np. kółka zainteresowań, laboratoria, wyjazdy edukacyjne) i pełnić funkcje zajęć podnoszących poziom kompetencji kluczowych, opanowania podstawy programowej, jak również wzbudzać zainteresowanie i stymulować ciekawość uczniów. Będzie to oddziaływanie bardziej „miękkie” od zajęć wyrównawczych, jednakże odpowiednie, aby podnieść poziom wiedzy i umiejętności wśród uczniów z mniejszymi zaległościami.

Rozważone także powinny być zajęcia niezwiązane bezpośrednio z danym przedmiotem, lecz poprawiające ogólne umiejętności uczenia się, analizy informacji, logicznego myślenia, koncentracji uwagi, motoryki małej, itp.

Wobec powyższego, rekomendowane zajęcia dodatkowe przedstawiają się następująco:

1. Zajęcia rozwijające z fizyki oraz chemii, połączone z wyjazdami edukacyjnymi (sugerowana współpraca z Uniwersytetem Jana Kochanowskiego w Kielcach),
2. Zajęcia z informatyki z poszerzonym programem, zwłaszcza dotyczącym podstaw programowania i robotyki,
3. Zajęcia z edukacji obywatelskiej, oparte na podstawie programowej WOS, jednakże poruszające coraz istotniejsze dziś zagadnienia analizy krytycznej informacji i rozpoznawania dezinformacji, zwłaszcza zamieszczanej w środkach komunikacji elektronicznej.
4. Zajęcia rozwijające matematyczno-przyrodnicze dla dzieci uzdolnionych z klas 1-3.
5. Zajęcia rozwijające matematyczne dla starszych klas: 5-8.
6. Zajęcia rozwijające muzyczno-rytmiczne, zwłaszcza dla klas młodszych, gdzie elementy rytmiczne sprzyjają rozwojowi ogólnemu dzieci.
7. Zajęcia rozwijające teatralne, które poprawiają kompetencje społeczne, umiejętność wypowiedzania się publicznego oraz podnoszą poziom ekspresji i wiedzy kulturalnej.
8. Zajęcia rozwijające z języka angielskiego.
9. Zajęcia wyrównawcze z języków obcych.
10. Zajęcia wyrównawcze z matematyki, dla klas 5-8, pod kątem przygotowania do egzaminu ósmoklasisty.
11. Zajęcia wyrównawcze z języka polskiego, dla klas 4-6 oraz 7-8, z myślą o egzaminie.
12. Zajęcia wyrównawcze z chemii dla klas starszych, 6-8, z uwzględnieniem zajęć praktycznych i eksperymentów.
13. Zajęcia z logicznego myślenia- edukacja poprzez szachy.

W związku z zamieszkiwaniem w niewielkich ośrodkach wiejskich, uczniowie szkoły mają ograniczony dostęp do miejsc kultury, takich jak teatry, kina, muzea oraz ośrodki edukacyjne. Wielu rodziców, dzieci oraz nauczycieli wskazywało na organizację wycieczek edukacyjnych jako dobre uzupełnienie programu kształcenia i rozwoju dzieci.

Wyposażenie, pomoce dydaktyczne

W związku z zamiarem wdrożenia dodatkowych zajęć (jak wymieniono powyżej), wymagających odpowiedniego sprzętu i pomocy do ich realizacji, wskazane jest nabycie:

1. Wyposażenia do terapii Biofeedback i gabinetu Bioteedback.
2. Drobnych pomocy dydaktycznych na zajęcia z języków angielskiego i niemieckiego- książki, gry i zabawy językowe, memory, planszowe gry językowe, karty obrazkowe itp. Oprogramowanie interaktywne z tego zakresu szkoła posiada. Dodatkowo, należy zakupić nowe słuchawki dla uczniów do już posiadanej interaktywnej pracowni językowej.
3. Pomocy na zajęcia matematyczne, zwłaszcza dla dzieci młodszych. Pomoce te powinny być przede wszystkim pomocami manualnymi, fizycznymi, ułatwiającymi naukę podstawowych pojęć i operacji matematycznych.
4. Pomocy laboratoryjnych i eksperymentalnych na fizykę i chemię, których szkoła posiada niewiele. Uwzględnione powinny być pomoce dotyczące zielonych technologii i energii odnawialnej.
5. Komputerów do pracowni komputerowej nr 10, w celu wymiany obecnych, wyeksploatowanych maszyn. Wskazane jest przy tej okazji zakupienie dodatkowych pomocy, aby utworzyć pracownię do zajęć programowania i robotyki.
6. Wyposażenia do prowadzenia zajęć specjalnych metodą Warnkego (zestaw do treningu słuchowego i lateralnego).